

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 4-son

VOLUME 9 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.4

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 24-dekabrda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 19,7
Adadi: 100. Buyurtma: № 210.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo'limi boshlig'i

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

Y. Kanyazov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo'lim boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To'xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma'mun – Islam Negeri universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi Davlat tuzilishi va boshqaruvining huquqiy asoslari kafedrasida professori, yuridik fanlar doktori

I. Ergashev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi kafedrasida professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va advokatura kafedrasida mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasida professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Qodirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasida professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Э. Шарипов

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
24.12.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 19,7. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 210.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор Ташкентского государственного юридического университета по научной работе и инновациям, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Е. Канязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – профессор кафедры правовых основ государственного устройства и управления Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан, доктор юридических наук

И. Эргашев – начальник отдела контроля качества образования Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Ж. Нематов – профессор кафедры административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонов – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – доцент кафедры трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – заведующий кафедрой суда, правоохранительных органов и адвокатуры Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

О. Нарзуллаев – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кодирова – доцент кафедры уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – доцент кафедры права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – и. о. профессора кафедры узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.12.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 19,7.

Units: 100. Order: № 210.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD
EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences, Doctor of Law, Professor

U. Tuxtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Professor of the Department of Legal Foundations of State Structure and Administration of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

I. Ergashev – Head of the Department of Education Quality Control of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rahimov – Associate Professor of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Head of the Department of Court, Law Enforcement Agencies and Advocacy of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Qodirova – Associate Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Associate Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Acting Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 HAYITOV SHERZOD RAXMATULLAYEVICH

Eksperimental huquqiy rejimlarni loyihalashtirish: nazariy-huquqiy tahlil

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

19 MASKAYEVA NATALYA GENNADYEVNA

Polsha Respublikasining “Insofsiz raqobatga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonunida tegishli mazmun va belgilangan shakldagi xabarnoma taqdim etish talabi

35 ESHONQULOV JAVOXIR FAZLIDDINOVICH

Raqamli bozorda iqtisodiy konsentratsiya tushunchasi va uni huquqiy aniqlash muammolari

53 ALLAKULIYEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH

Raqamli platformalar operatorlarining foydalanuvchi kontenti uchun delikt javobgarligi

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

69 OTAMIRZAYEV OYBEK MURODULLO O‘G‘LI

Yerosti suvlari bilan bog‘liq qonunchilikni takomillashtirish masalalari

77 RAXMATOVA DILAFRUZ IXTIYOR QIZI, SAYFULLAYEV FERUZ BOTIR O‘G‘LI

Elektron chiqindilarning huquqiy tushunchasi

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

90 KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA

Jinoyat subyektining jins bilan bog‘liq fakultativ belgilari

99 NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O‘G‘LI

Jinoyat subyekti sifatida sun‘iy intellekt javobgarligi masalasi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD
EKSPERTIZASI

108 DJURABAYEV RUSTAM TURABBAYEVICH

Jamoat xavfsizligini ta‘minlashda qidirilayotgan jinoyatchilarni ushlashning taktik xususiyatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

119 INOYATOV NODIRBEK XAYITBOY O‘G‘LI

Sun‘iy intellektning huquqiy maqomi masalasiga qiyosiy yondashuv: Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston tajribasi

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

130 NOSIROVA MARJONA NEGMAT QIZI

Inson huquqlari sohasida nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqiy va ijtimoiy faolligi

141 XUDAYBERDIYEVA MAFTUNA ZAFAR QIZI

Bolalar huquqlarining milliy va xalqaro huquqiy tizimdagi o‘rni: O‘zbekiston Respublikasi misolida nazariy-amaliy tahlil

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH.
PROBATSIIYA FAOLIYATI

153 **XO’JAMBERDIYEV FARRUX KOMILOVICH**

Fransiyaning jamoat xavfsizligini ta’minlash modeli: institutsional-huquqiy tahlil va O’zbekistonda
qo’llash istiqbollari

167 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**

Konstitutsiya – inson qadri, huquq va erkinliklarining mustahkam huquqiy kafolati

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 ХАИТОВ ШЕРЗОД РАХМАТУЛЛАЕВИЧ

Проектирование экспериментальных правовых режимов: теоретико-правовой анализ

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

19 МАСКАЕВА НАТАЛЬЯ ГЕННАДЬЕВНА

Требование о предоставлении уведомления соответствующего содержания и надлежащей формы в Законе Республики Польша «О борьбе с недобросовестной конкуренцией»

35 ЭШОНКУЛОВ ЖАВОХИР ФАЗЛИДДИНОВИЧ

Понятие экономической концентрации на цифровом рынке и проблемы её правового определения

53 АЛЛАКУЛИЕВ МИРЖАЛОЛ ДАВРОНБЕКОВИЧ

Деликтная ответственность операторов цифровых платформ за пользовательский контент

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

69 ОТАМИРЗАЕВ ОЙБЕК МУРОДУЛЛО УГЛИ

Проблемы совершенствования законодательства, связанного с подземными водами

77 РАХМАТОВА ДИЛАФРУЗ ИХТИЁР КИЗИ, САЙФУЛЛАЕВ ФЕРУЗ БОТИР УГЛИ

Юридическое понятие электронных отходов

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

90 КАРАКЕТОВА ДИЛНОЗА ЮЛДАШЕВНА

Факультативные признаки субъекта преступления, обусловленные полом

99 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопрос ответственности искусственного интеллекта как субъекта преступления

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ
ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

108 ДЖУРАБАЕВ РУСТАМ ТУРАББАЕВИЧ

Тактические особенности задержания разыскиваемых преступников при обеспечении общественной безопасности

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

119 ИНОЯТОВ НОДИРБЕК ХАЙИТБОЙ УГЛИ

Сравнительный подход к вопросу правового статуса искусственного интеллекта: опыт Европейского союза и Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

130 НОСИРОВА МАРЖОНА НЕГМАТ КИЗИ

Правовая и социальная активность негосударственных некоммерческих организаций в области прав человека

141 ХУДАЙБЕРДИЕВА МАФТУНА ЗАФАР КИЗИ

Роль прав детей в национальной и международной правовой системе: теоретико-практический анализ на примере Республики Узбекистан

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

153 **ХУЖАМБЕРДИЕВ ФАРРУХ КОМИЛОВИЧ**

Модель обеспечения общественной безопасности Франции: институционально-правовой анализ и
перспективы применения в Узбекистане

167 **АЗИМОВ ХАКИМАЛИ ИМОМОВИЧ**

Конституция – надёжная правовая гарантия достоинства человека, его прав и свобод

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **HAYITOV SHERZOD RAKHMATULLAEVICH**

Designing of experimental legal regimes: theoretical and legal analysis

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

19 **MASKAEVA NATALYA GENNADYEVNA**

The requirement to submit a notification of appropriate content and subject form under the law of the Republic of Poland “on combating unfair competition”

35 **ESHONKULOV JAVOKHIR FAZLIDDINOVICH**

The concept of economic concentration in the digital market and the challenges of its legal definition

53 **ALLAKULIEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH**

Tort liability of digital platform operators for user content

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

69 **OTAMIRZAEV OYBEK MURODULLO UGLI**

Issues of improving legislation related to groundwater

77 **RAKHMATOVA DILAFRUZ IKHTIYOR KIZI, SAYFULLAEV FERUZ BOTIR UGLI**

The legal concept of electronic waste legal concept of electronic waste

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

90 **KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA**

Gender-related facultative characteristics of the crime subject

99 **NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI**

The issues of liability of artificial intelligence as a subject of crime

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

108 **DJURABAEV RUSTAM TURABBAEVICH**

Tactical features of apprehending wanted criminals in ensuring public safety

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

119 **INOYATOV NODIRBEK KHAYITBOY UGLI**

Comparative approach to the legal status of artificial intelligence: the experience of the European Union and Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

130 **NOSIROVA MARJONA NEGMAT KIZI**

Legal and social activity of non-governmental non-profit organizations in the field of human rights

141 **KHUDAYBERDIYEVA MAFTUNA ZAFAR KIZI**

The role of children’s rights in national and international legal systems: a theoretical and practical analysis based on the example of the Republic of Uzbekistan

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

153 **KHUJAMBERDIYEV FARRUKH KOMILOVICH**

The model of ensuring public security in France: institutional-legal analysis and prospects for application in Uzbekistan

167 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**

The Constitution – a strong legal guarantee of human dignity, rights, and freedoms

Kelib tushgan / Получено / Received: 05.11.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 05.12.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.4./VSUN5918

UDC: 343.22(045)(575.1)

JINOYAT SUBYEKTINING JINS BILAN BOG'LIQ FAKULTATIV BELGILARI

Karaketova Dilnoza Yuldashevna,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoyat huquqi, kriminologiya
va korrupsiyaga qarshi kurashish
kafedrası dotsenti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori
ORCID: 000-0001-8586-2328
e-mail: d.yu.karaketova@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada jinoyat sodir etgan ayollar misolida jinoyat subyekti fakultativ belgisi, ya'ni jins omili bilan bog'liq jihatlar atroflicha tahlil qilingan. Tadqiqotda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning statistik ko'rsatkichlari, ularning o'sish dinamikasi va hududlar kesimidagi holati yoritilgan. Shu bilan birga, olimlarning jinoyatchi ayollarning xususiyatlari haqidagi ilmiy qarashlari tahlil qilingan hamda ayollar sodir etgan jinoyatlarning sabablari ijtimoiy, psixologik va biologik omillar bilan bog'liq holda o'rganilgan. Muallif JK va sud amaliyotida ayollarga nisbatan jazo tayinlashda bir qator yengilliklar mavjudligini, aksincha, homilador ayolga nisbatan jinoyat sodir etilishi jazoni og'irlashtiruvchi holat sifatida baholanishini ta'kidlagan. Tahlil shuni ko'rsatadiki, ayollarga nisbatan jazo qo'llashda jinsga oid fakultativ belgilar va ijtimoiy-huquqiy xususiyatlar inobatga olinadi, bu esa jinoyat qonunchiligida tenglik prinsipi bilan bir vaqtning o'zida ijtimoiy himoyani ta'minlashga xizmat qiladi. Sud amaliyoti misollarida jinoyat sodir etgan shaxsning ayol ekanligi jazo tayinlashda yengillashtiruvchi holat sifatida baholangan. Tadqiqot yakunida ayollarning jinoyatchiligini tahlil qilishda ularning fiziologik, psixologik va ijtimoiy-huquqiy xususiyatlarini hisobga olish zarurligi, shuningdek, jazo tayinlashda oila mustahkamligi va farzandlar tarbiyasidagi rolni inobatga olish muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: ayollar jinoyatchiligi, jinoyat subyekti, fakultativ belgilar, jinoyat huquqi, jazo tayinlash, gender tenglik, homiladorlik, ijtimoiy omillar, sud amaliyoti, huquqiy tahlil

ФАКУЛЬТАТИВНЫЕ ПРИЗНАКИ СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ОБУСЛОВЛЕННЫЕ ПОЛОМ

Каракетова Дилноза Юлдашевна,
доктор философии по юридическим наукам,
доцент кафедры «Уголовное право, криминология
и противодействие коррупции»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье всесторонне проанализирован факультативный признак субъекта преступления, обусловленный полом, на примере женщин, совершивших

преступления. В исследовании освещены статистические показатели преступлений, совершаемых женщинами, динамика их роста и региональная структура. Наряду с этим проанализированы научные взгляды учёных на характеристики женщин-преступниц, а также причины совершения ими преступлений, рассмотренные во взаимосвязи с социальными, психологическими и биологическими факторами. Автор подчёркивает, что в Уголовном кодексе и судебной практике при назначении наказания женщинам предусмотрен ряд смягчающих обстоятельств, тогда как совершение преступления в отношении беременной женщины оценивается как отягчающее обстоятельство. Проведённый анализ показывает, что при применении наказания к женщинам учитываются факультативные признаки, связанные с полом, и социально-правовые особенности, что одновременно служит обеспечению принципа равенства в уголовном праве и реализации социальной защиты. На примерах судебной практики показано, что факт совершения преступления женщиной нередко признаётся смягчающим обстоятельством при назначении наказания. В заключение подчёркивается необходимость учёта физиологических, психологических и социально-правовых особенностей женщин при анализе женской преступности, а также важность принятия во внимание роли женщины в укреплении семьи и воспитании детей при назначении наказания.

Ключевые слова: женская преступность, субъект преступления, факультативные признаки, уголовное право, назначение наказания, гендерное равенство, беременность, социальные факторы, судебная практика, правовой анализ

GENDER-RELATED FACULTATIVE CHARACTERISTICS OF THE CRIME SUBJECT

Karaketova Dilnoza Yuldashevna,

Associate Professor of the Department of Criminal Law,
Criminology, and Anti-Corruption,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. *The article thoroughly analyzes aspects related to the facultative characteristic of the subject of the crime, that is, the gender factor, using the example of women who have committed crimes. The study highlights statistical indicators of crimes committed by women, the dynamics of their growth, and their state by region. At the same time, the scientific views of scientists on the characteristics of female criminals were analyzed, and the causes of crimes committed by women were studied in connection with social, psychological, and biological factors. The author notes that in the Criminal Code and judicial practice there are a number of mitigations in sentencing women; on the contrary, the commission of a crime against a pregnant woman is assessed as an aggravating circumstance. Analysis shows that when applying punishment to women, optional gender characteristics and socio-legal features are taken into account, which serves to ensure social protection simultaneously with the principle of equality in criminal legislation. In examples of judicial practice, the fact that the person who committed the crime is a woman was assessed as a mitigating circumstance in sentencing. At the end of the study, it was emphasized that when analyzing female criminality, it is necessary to take into account their physiological, psychological, and socio-legal characteristics, as well as the importance of taking into account the role of family stability and the upbringing of children in sentencing.*

Keywords: *female criminality, subject of crime, optional characteristics, criminal law, sentencing, gender equality, pregnancy, social factors, judicial practice, legal analysis*

Kirish

Odatda jinoyatlar sodir etilishining aksariyati erkaklar hissasiga to'g'ri keladi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda ayollarning ham jinoyatchiligi oshib borayotgani kuzatilmoqda. Umumiy holatga ko'ra, mamlakatimizda sodir etilayotgan jinoyatlarning 85–88 %i erkaklar ulushiga to'g'ri keladi. Ayollar tomonidan jinoyat sodir etilishi ko'pincha favqulodda holat sifatida ko'riladi hamda jazo tayinlashda qonunda va sud amaliyotida ayollarga nisbatan bir qancha yengilliklar mavjud. Shu sababli biz jinoyat subyekting jinsiy belgisi sifatida aynan ayollar jinoyatlariga alohida to'xtalib o'tmoqchimiz.

Jamiyatda ayollarning rolini oshirish, ular faoliyat olib borayotgan sohalarni kengaytirish, mamlakatimizda ayollarning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasida islohotlar izchillik bilan amalga oshirilmoqda. O'zbekiston milliy siyosatining markazida oilalar mustahkamligini ta'minlash, ayollar huquqiy himoyasi va osoyishta hayotini kafolatlash kabi eng ezgu maqsadlar turadi. Mamlakatimizda gender tenglikka erishish borasida ham tizimli ishlar olib borilmoqda. Jumladan, o'tgan yili oliygohlarga qabul qilingan talabalarining 49 foizini qizlar tashkil etdi. Xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ulushi esa birinchi marta 35 foizga yetdi.

O'z navbatida, ayollarning jamiyat hayotidagi o'rni yuksalishi bilan bir vaqtda, ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar soni ham oshib borishi ham kuzatilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi statistik ma'lumotlariga ko'ra, sudlar tomonidan ko'rib chiqilib, jazo tayinlangan shaxslar orasida ayollarning ulushi ortib bormoqda. Jumladan, 2020-yilda 3027 nafar (12,1 %), 2021-yilda 5040 nafar (12,6 %), 2022-yilda 6497 nafar (13 %), 2023-yilda 6466 nafar (15,2 %), 2024-yilda 7132 (13 %) nafar ayollarga nisbatan sud hukmi bilan jinoiy jazo tayinlangan (Abdurasulova, 2005).

Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yanvar–sentyabr oylarida sodir etil-

gan jami jinoyatlarda ayollar ulushi 12,2 %ni tashkil qilgan. Bunda viloyatlar kesimida eng ko'p ayollar jinoyatchiligi ko'p sodir etilgan hududlar sifatida Farg'ona viloyatida (653 ta), Toshkent viloyatida (456 ta), Toshkent shahrida (771 ta) sodir etilgan. Eng kam ayollar jinoyatchiligi Sirdaryo (100 ta), Xorazm (104 ta) viloyatlarida hamda Qoraqalpog'iston Respublikasida (144 ta) sodir etilgan (Kuznetsova & Tyazhkova, 2002).

Metodlar

Ushbu tadqiqotda ilmiy tahlilning zamonaviy usullari, huquqiy nazariya va amaliyotda qo'llanadigan umumiy va xos ilmiy usullardan kompleks tarzda foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi dissertatsiyaning maqsadi va vazifalaridan kelib chiqib tanlangan bo'lib, mantiqiy tahlil va umumlashma usuli, tarixiy-qiyosiy tahlil usuli, qiyosiy-huquqiy usul, normativ-huquqiy tahlil usuli, ilmiy tahlil va doktrinal yondashuv hamda tavsiyaviy modellashtirish usuli qo'llandi.

Natijalar

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarga nisbatan javobgarlikni qo'llashda bir qancha o'ziga xosliklar mavjud.

A. Toshpulatovning ta'kidlashicha, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining bir qancha moddalarida ayollarning jinoiy javobgarligi masalasida erkaklarga nisbatan bir qancha yengilroq yondashuv mavjudligini kuzatish mumkin. Jumladan, Jinoyat kodeksi 50-moddasining to'rtinchi qismida uzoq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi ayolga nisbatan qo'llanmasligi, oltinchi qismida esa ozodlikdan mahrum qilishga hukm etilayotgan ayollarga tayinlanadigan jazo muddati ushbu kodeks Maxsus qismining tegishli moddasida nazarda tutilgan ozodlikdan mahrum etish eng ko'p muddatining uchdan ikki qismidan ortiq bo'lmasligi belgilangan. Jinoyat kodeksining 51-moddasida umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi ayolga nisbatan tayinlanmasligi nazarda tutilgan. Shuningdek, Jinoyat kodeksining 72-modda-

sining yettinchi qismiga muvofiq, o'ta og'ir jinoyati uchun hukm qilingan, shuningdek, ilgari qasddan sodir etgan jinoyati uchun ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan erkaklarga nisbatan shartli hukm qo'llanmasligi belgilangan bo'lsa, bunday taqiq ayollarga nisbatan qo'llanmaydi.

Bundan tashqari, Jinoyat kodeksida homilador ayolning jinoyat sodir qilishi jazoni yengillashtiruvchi holat sifatida baholanishi, aksincha, homilador ayolga nisbatan jinoyat sodir etilishi jazoni og'irlashtiruvchi holat hisoblanishi ham belgilangan. Xo'sh, bu normalar gender tenglik masalalari bo'yicha qanday tahlil qilinishi kerak? Tenglik ikkala jins vakillari uchun ham teng javobgarlikni nazarda tutmaydimi, degan savollar kelib chiqadi (Galakhova, 2008).

Ushbu savollarga javob berish uchun jinoyat javobgarlikda ayollarning o'rni masalasiga e'tibor qaratish lozim. Jinoyat huquqida ayol uchta jihatdan ko'rib chiqiladi. Birinchidan, ayol jinoyat subyekti sifatida, ikkinchidan, ayol jinoyat obyekti sifatida, uchinchidan, ayol jazo obyekti sifatida ko'rib chiqiladi.

Mamlakatimiz jinoyat qonunchiligi jinoyat subyektlarini aniqlashda jinsga e'tibor qaratmaydi. Jinoyat kodeksining 17-moddasida jinoyat subyekti sifatida belgilangan yoshga yetganlik, jismoniy shaxs ekanlik va aqli raso-lik nazarda tutilgan. Ushbu mezonlarga javob bergan shaxs, jinsidan qat'iy nazar, jinoyat subyekti bo'lishi mumkin. Mamlakatimiz jinoyat qonunchiligida faqat 99-modda, ya'ni onaning o'z chaqalog'ini o'ldirishida faqat ayol kishi subyekt bo'lishi mumkinligi belgilangan.

Xorijiy mamlakatlar jinoyat qonunlarida ham faqat ayol kishi jinoyat subyekti hisoblanadigan normalar mavjud. Jumladan, Rossiya jinoyat kodeksining 106-moddasida (Karavaeva, 2017), Ukraina jinoyat kodeksining 117-moddasida (Abdurasulova, 2005), Qozog'iston jinoyat kodeksining 100-moddasida, Qirg'iziston jinoyat kodeksining 125-moddasida (Abdurasulova, 2005), Mol-

dova jinoyat kodeksi 147-moddasida (Lyubavina, 2014) onaning o'z chaqalog'ini qasddan o'ldirganligi uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Ko'rsatib o'tilgan davlatlar va mamlakatimiz jinoyat qonunchiligida ayolning o'z chaqalog'ini qasddan o'ldirganligi uchun yengillashtiruvchi javobgarlik belgilangan. V.A. Kazakova va S.M. Inshakovlar fikricha, bu jinoyatga yengillashtiruvchi javobgarlik o'rnatilishini sababi, onaning fiziologik holati va tug'ruq vaqtidagi ruhiy holati hisoblanadi (Komissarov et al., 2012).

V.B. Xatuyev esa aksincha, tug'ruq vaqtidagi fiziologik va emotsional holatlar barcha ayollar uchun xos bo'lib, onaning o'z chaqalog'ini o'ldirganligi uchun yengillashtirilgan javobgarlik belgilanishi jinoyat kodeksidagi tenglik prinsipi buzilishiga olib kelishini, aksincha, o'jiz ahvoldagi shaxsning (chaqaloq) o'ldirilishi og'irlashtiruvchi holat hisoblanishi kerakligini ta'kidlaydi. Shu sababdan ham u Jinoyat kodeksidagi onaning o'z chaqalog'ini o'ldirganligi uchun alohida normani chiqarib tashlash va bunday qilmishlarni odam o'ldirish jinoyati sifatida kvalifikatsiya qilishni taklif qilgan (Sundurov & Tarkhanov, 2009).

Biz V.B. Xatuyevning fikrlariga qo'shilmaymiz, chunki tug'ruq vaqtda ayolning kuchli emotsional holatini shakllantiruvchi sabablarda subyektiv va obyektiv omillarni ajratib ko'rsatish zarur. Subyektiv omillar sifatida shaxsiy xususiyatlar, masalan, uyatchanlik, atrofdagilarning fikriga bog'liqlik, jamiyatdagi salbiy munosabatdan qo'rqish kabi holatlarni keltirish mumkin. Nikohdan oldin jinsiy aloqalarga yo'l qo'yilmasligi, ayollik nomusi to'g'risidagi ijtimoiy normalar shaxsning ichki manfaatlari, ya'ni bolani dunyoga keltirish istagi va uni hammaning qoralashiga sababchi bo'lmaslik xohishi o'rtasida ziddiyat yuzaga kelishiga olib keladi.

Boshqa tomondan, obyektiv omillar ham ta'sirga ega. Masalan, yaqin qarindoshlar tomonidan boladan qutulishni talab qilish, homiladorlik muddati o'tib ketgani sababli

shifokorlarning abort qilishdan bosh tortgan holatlari shular jumlasidandir. Shu sababdan bunday qilmishlar uchun yengillashtiruvchi javobgarlik o'rnatilishi muhimdir.

Muhokama

Ayol jinoyat obyekti sifatida alohida tadqiq qilinishi lozim bo'lgan masala hisoblanadi. To'g'ri, inson jinoyat obyekti bo'lishi mumkin emas, degan qarashlar ham mavjud. Ammo bir qator jinoyatlar borki, aynan ayol kishi ekanligi uning jinoiy tajovuzi obyekti bo'lishiga sabab bo'ladi. Jumladan, Jinoyat kodeksining 56-moddasida homiladorligi aybdorga ayon bo'lgan ayolga nisbatan jinoyat sodir etilishi jazoni og'irlashtiruvchi holat hisoblanadi. Bundan tashqari, Jinoyat kodeksining 97-moddasi ikkinchi qismi "b" bandi, 103-modda ikkinchi qismining "b" bandi, 103¹-moddaning ikkinchi qismi "a" bandi, 104-moddaning ikkinchi qismi "a" bandi, 105-moddaning ikkinchi qismi "b" bandi, 110-moddaning ikkinchi qismi "b" bandi, 114-modda, 115-modda, 126¹-moddaning beshinchi qismi "b" bandi, oltinchi qismi "a" bandi, 136-modda, 148-modda ikkinchi qismi, 235-modda ikkinchi qismining "d" bandida nazarda tutilgan jinoyatlarda tajovuz obyekti faqat ayol bo'ladi. Nima uchun qonun yuqorida ko'rsatib o'tilgan aksariyat qilmishlarda aynan homilador ayolga nisbatan jinoyat sodir etilishini jazoni og'irlashtiruvchi holat sifatida yoki maxsus qismi normasining og'irlashtiruvchi kvalifikatsiya qiluvchi belgisi sifatida belgilagan? Fikrimizcha, bu avvalo Konstitutsiya mazmunidan kelib chiqadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 76-moddasida onalik, otalik va bolalik davlat tomonidan muhofaza qilinishi belgilangan. Homiladorligi ayon bo'lgan ayolga nisbatan jinoyat sodir etilishi nafaqat bitta shaxsga, balki tug'iladigan bolaga ham zarar yetkazishi mumkinligi sababli bunday jinoyatlar og'irlashtiruvchi holatlar hisoblanadi.

Tadqiqotimiz jinoyat subyekti fakultativ belgilariga oid bo'lganligi sababli aynan ayol-

ning jazo obyekti bo'lish masalasiga chuqurroq yondashamiz.

Jinoyat kodeksi Umumiy qismida ayollarga nisbatan jazo tayinlashda bir qancha o'ziga xos xususiyatlar aks ettirilgan. Jumladan:

– 45¹-moddada majburiy jamoat ishlari jazosi homilador ayollarga va uch yoshga to'lmagan bolalari bor ayollarga qo'llanmasligi belgilangan;

– 46-moddada axloq tuzatish ishlari homilador ayollarga va uch yoshga to'lmagan bolalari bor ayollarga qo'llanmasligi belgilangan;

– 50-modda to'rtinchi qismida ayollarga uzoq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi qo'llanmasligi, oltinchi qismida esa ozodlikdan mahrum etishga hukm qilinayotgan ayollarga ushbu kodeks Maxsus qismining tegishli moddasida nazarda tutilgan ozodlikdan mahrum etish eng ko'p muddatining uchdan ikki qismidan ortiq bo'lishi mumkin emasligi belgilangan; sakkizinchi qismida ayollarga nisbatan jazoni o'tash koloniyalarning o'ziga xos xususiyatlari; o'ninchi qismida esa ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyat sodir etganlik, ehtiyotsizlik oqibatida jinoyat sodir etganlik va qasddan uncha og'ir bo'lmagan jinoyat sodir etganlik uchun ozodlikdan mahrum etish tariqasidagi jazo homilador ayollarga va uch yoshga to'lmagan bolalari bor ayollarga nisbatan tayinlanmasligi belgilangan;

– 51-moddada umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi ayollarga nisbatan tayinlanishi mumkin emasligi mustahkamlangan;

– 55-moddada homilador ayolning jinoyat sodir etishi jazoni yengillashtiruvchi holat sifatida, 56-moddada esa homiladorligi aybdorga ayon bo'lgan ayolga nisbatan jinoyat sodir etish jazoni og'irlashtiruvchi holat sifatida nazarda tutilgan;

– 72-moddada shartli hukmni qo'llashdagi cheklovlar ayollarga nisbatan tatbiq etilmasligi belgilangan;

– 75-moddada homiladorlik va tug'ish ta'tili berilishi munosabati bilan ayollar in-

tizomiy qismga jo'natish va majburiy jamoat ishlari hamda axloq tuzatish ishlari jazosini o'tashdan ozod qilinishi nazarda tutilgan.

Nima uchun qonun ayollarga nisbatan bunday normalarni belgilagan? K. Mirshaeva ta'kidlashicha, "Erkaklar bilan ayollar o'rtasidagi jinoyatchilikdagi muhim farq ko'proq zo'rlik ishlatib sodir qilinadigan jinoyatlarda (odam o'ldirish, talonchilik, bosqinchilik qilish, qurol ishlatib ashaddiy bezorilik qilish) yaqqol ko'rinadi. Bunday holatda ham ayollar tomonidan sodir qilinadigan jinoyatlarni biologiyalashtirishga, ya'ni ayollar jismonan erkaklarga nisbatan zaif bo'lganligi uchun kam jinoyat sodir etadilar, – deb asoslashga urinadilar. Ammo bunday yondashuv bir tomonlamadir. Ayollar erkaklarga nisbatan jismoniy kuch jihatdan orqada bo'lsa-da, ularning zo'rlik ishlatib sodir qilinadigan jinoyatlardagi uncha ko'p bo'lmagan hissasini an'anaviy urf-odatlar asosidagi tarbiya bilan bog'lab tushuntirish kerak. Bundan tashqari, ayollarda hissiy holat, ta'sirchanlik ma'lum bir fiziologik holatda kuchli bo'ladi. Bunday holat qonunchilikda ham e'tiborga olinadi. Bundan tashqari, ayollar tomonidan sodir qilinadigan jinoyatlar jinoyat motivi bilan ham farqlanadi. Ular, birinchi navbatda, rashk, o'ch olish, hasadgo'ylik, jabrlanuvchidan qutulishga harakat qilishlarida namoyon bo'ladi. Ayollar tomonidan sodir qilinadigan ko'pgina jinoyatlar jabrlanuvchining g'ayriqonuniy xatti-harakati oqibatida kelib chiqadi" (Mirshaeva, 2022).

Ayollar jinoyatchiligini tadqiq qilgan olimlar, ularga nisbatan javobgarlik va jazo masalasidagi o'ziga xosliklar yuzasidan bir qancha sabablarni keltirishgan. Jumladan, T.P. Lugovenko ayollar jinoyatchiligi erkaklar jinoyatchiligidan tubdan farq qilishini, xususan, sodir etilgan jinoyatlar soni, jinoyat qilmishining xususiyati va ijtimoiy sharoit o'zgarishi bilan jinoyat turi va xarakteriga ta'siri borligini ta'kidlagan bo'lsa (Lugovenko, 2001), V.V. Luneyev ayol organizmining de-

mografik, psixologik va psixofiziologik xususiyatlari ularning jinoyat sodir etishiga sabab bo'ladi va, o'z navbatida, jazo tayinlashda ham bu xususiyatlar inobatga olishini kerakligini ta'kidlagan (Luneev, 2009), A.M. Pastuxova va Y.A. Tronina esa ayollarning ijtimoiy hayotda tutgan o'rni haqida tarixan shakllangan qarashlar, ularning ijtimoiy funksiyasi va roldan kelib chiqib jazo tayinlashda o'ziga xosliklar mavjudligini (Pastukhova & Tronina, 2007), M.L. Podolyuk ayollarning jamiyatdagi o'rnini hisobga olgan holda yondoshish zarurligini (Podolyuk, 2010), Y.G. Telegina ma'naviy va psixologik omillarning ayollar jinoyatchiligini kelib chiqish sabablari sifatida ko'rsatib, jazo tayinlashda ham ushbu omillarga tayanish zarurligini (Telegina, 2007), G.A. Varapayeva ayollar jinoyatchiligi oilalar mustahkamligiga jiddiy ta'sir qilishi, ayollarga nisbatan jazo tayinlashda uning oilani saqlab qolish imkoniyatlaridan kelib chiqish zarurligini ta'kidlagan (Varapayeva & Vitko, 2008).

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan barcha mualliflarning fikriga qo'shilamiz, chunki jinoyatlarning sabablari turlicha bo'lganligi bilan, umumiy jihatdan olganda ayollarning jinoyat sodir etishi sabablarini tahlil qilish va ularga nisbatan jazo tayinlashda ularning avvalo oila mustahkamligi, farzandlar tarbiyasidagi o'rni hisobga olinishi zarur.

Tadqiqot davomida o'rganilgan 500 ta sud hukmlarida yosh, jins va sog'liq bilan bog'liq fakultativ belgilar 39 %ni tashkil qilgan. Ushbu 39 % fakultativ belgilarni o'zini alohida tadqiq qilamiz. Bunda ushbu turdagi barcha hukmlarning 40,6 %ida jinoyatning ayollar tomonidan sodir etilganligi jazo tayinlashda hisobga olingan, ya'ni barcha hollarda jinoyatni sodir etgan subyekt ayol ekanligi jazoni yengillashtiruvchi holat sifatida baholangan. Sud amaliyotidan bunga ko'plab misollar keltirish mumkin.

Sudda aniqlanishicha, M.T. 2024-yil mart oyining boshlarida "Redmi 9A" rusumli uyali telefon apparatini sotib olib, ushbu uyali tele-

fon orqali “Telegram” ijtimoiy tarmog’iga ulanib, +XXX XX XXX-XX-XX abonent raqamiga bir nechta profil yaratgan. Mazkur profillari orqali “M”, “X.n”, “T.u” nomli kanallar tashkil qilgan va ularga doimiy ravishda turli xil diniy mazmundagi kitoblarning “pdf” shaklidagi nusxalari, notanish shaxslarning turli mavzulardagi ma’ruzalari, o’zbek tilida kuylangan nashida-qo’shiqlar, shuningdek, “O’zbekiston islom harakati – O’IH” (“Turkiston islom harakati – TIH”) terroristik tashkiloti yetakchisi Tohir Yo’ldoshning “O’zbekiston islomiy harakatining tarixi, aqidasi va kelajakdagi rejalari” haqidagi “Jundulloh” jihodiy studiyasiga bergan intervyulari va boshqa diniy materiallarni joylashtirib, ularni tarmoq foydalanuvchilariga tarqatgan.

Dastlabki tergov organi tomonidan M.T.ning harakatlari O’zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 159-moddasi 1-qismi va 244¹-moddasi uchinchi qismining “g” bandi bilan kvalifikatsiya qilingan. Sud M.T.ning harakatlari dastlabki tergov organi tomonidan to’g’ri kvalifikatsiya qilingan deb hisoblagan bo’lsa-da, sudlanuvchi M.T.ning ayolligi jazoni yengillashtiruvchi holat deb topilgan holda, uni jamiyatdan ajratgan holda ham axloqan tuzatish imkoni mavjud degan xulosaga kelgan. Sud M.T.ni hozirgi kunda qilgan ishidan chin ko’ngildan pushaymon ekanligini, ayolligini hisobga olib, Jinoyat kodeksining 57-moddasini qo’llab, unga ayblanayotgan modda sanksiyasida nazarda tutilgan ozodlikdan mahrum qilish jazosi eng kam miqdoridan ham kamroq tayinlanishini qaror qilgan.

Garchi Jinoyat kodeksi 159-moddasi 1-qismi sanksiyasida bazaviy hisoblash miqdorining olti yuz baravarigacha jarima yoki ikki yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash, yoxud besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish, 244¹-moddasi uchinchi qismida esa besh yildan sakkiz yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutilgan bo’lsa-da, sud M.T.ga Jinoyat kodeksi 159-moddasi 1-qismi bilan 3 yil ozodlikdan mahrum qilish,

244¹-moddasi uchinchi qismining “g” bandi bilan JK 57-moddasini qo’llab, 3 yil 3 oy ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlagan. Jinoyat kodeksi 59-moddasi uchinchi qismi tartibida tayinlangan jazolarni qisman qo’shish yo’li bilan uzil-kesil 3 yil 6 oy ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan (Kokand City Court, n.d.).

Xulosa

Ayollarga nisbatan jazo tayinlashdagi o’ziga xos xususiyatlar tenglik prinsipiga zid kelmaydimi, degan savollar olimlar o’rtasida bahslarga sabab bo’lgan mavzulardan hisoblanadi. Masalan, D.T. Karamanukyan fikricha, umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosining ayollarga nisbatan qo’llanishi mumkin emasligi, erkaklarga nisbatan diskriminatsiya hisoblanadi (Karamanyukyan, 2019). Ushbu olim shuningdek, jinoyat-ijroiya qonunchiligida ayollarning ozodlikdan mahrum qilish jazosini o’tash rejimidagi erkaklarga nisbatan yengilliklarni ham diskriminatsiya deb hisoblaydi.

K.V. Dyadyun ayollarga nisbatan jinoiy javobgarlikning o’ziga xosligi har doim ham tenglik prinsipi mazmuniga mos kelmasligini ta’kidlasa-da, umuman olganda, ayollarga nisbatan yengillashtiruvchi javobgarlik bo’lishini ma’qullagan (Dyadyun, 2017).

Biz D.T. Karamanukyan fikrlariga qo’shilmaymiz, chunki erkak va ayol o’rtasida jismoniy va emotsional farqlar mavjudligi sababli ikkala jins vakillariga nisbatan jazo tayinlashda ham o’ziga xos yondashuvlar bo’lishi kerak. Bundan tashqari, ayolning farzand tarbiyasidagi o’rni, jamiyatdagi ayollarning tutgan o’rniga nisbatan mavjud bo’lgan o’ziga xos cheklovchi qarashlar ham, ayollarni qo’shimcha himoya qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Tadqiqotchi I. Muslimov JK 55-moddasi birinchi qismining “z” bandida nazarda tutilgan “homilador ayolning jinoyat sodir etishi” deb nomlangan yengillashtiruvchi holatni “homiladorlik holati” deb nomlashni taklif qilgan (Muslimov, 2025).

Homiladorlik o'z-o'zidan ayollarda mavjudligi sababli mazkur taklif sud amaliyoti uchun jiddiy ahamiyat kasb etmaydi, deb hisoblaymiz. Umuman olganda, sud hukmlari tahlili shuni ko'rsatdiki, ayollarga nisbatan jazo tayinlashda barcha holatlarda jinoyat subyekting ayol ekanligi maxsus qism sanksiyasida nazarda tu-

tilgan muqobil jazolardan yengilrog'ini qo'llash yoki JK 57-moddasini qo'llab, maxsus qism moddasida nazarda tutilgan mazkur jinoyat uchun belgilangan jazoning eng kam qismidan ham kamroq yoki shu moddada nazarda tutilmagan boshqa yengilroq turdagi jazoni tayinlashga sabab bo'lgan.

REFERENCES

1. Abdurasulova, Q. R. (2005). *Jinoyatning maxsus subyekti [Special subject of the crime]*. TSIL Publ.
2. Chuchaev, A. I. (Ed.). (2013). *Ugolovnoe pravo Rossiyskoy Federatsii [Criminal law of the Russian Federation]*. Moscow: INFRA-M.
3. Dyadyun, K. V. (2014). Sovershenie prestupleniya v otnoshenii beremennoy zhenshchiny kak obstanovka, otyagchayushchaya nakazanie [Committing a crime against a pregnant woman as an aggravating circumstance]. *Advocate*, (6), 38–42.
4. Dyadyun, K. V. (2017). Naznachenie nakazaniya zhenshchinam s tochki zreniya printsipov ravenstva grazhdan pered zakonom, gumanizma i spravedlivosti [Imposing punishment on women from the perspective of the principles of equality before the law, humanism, and justice]. *Leningrad Law Journal*, (2), 196–207.
5. Galakhova, A. V. (2008). Subyekt prestupleniya i ego tolkovanie v sudebnoy praktike [The subject of a crime and its interpretation in judicial practice]. *Russian Justice*, 2, 38–42.
6. Karamanyukyan, D. T. (2019). Zakonodatel'nye predposylki gendernoy diskriminatsii v Rossiyskoy Federatsii [Legislative preconditions for gender discrimination in the Russian Federation]. *Bulletin of the Omsk Law Academy*, (1), 6–12.
7. Karavaeva, Y. S. (2017). *Spetsialnyy subyekt prestupleniya: kriminologo-pravovoy podkhod [Special subject of the crime: Criminological and legal approach]* [Candidate dissertation] (p. 198). Omsk.
8. Komissarov, V. S., Krylova, N. E., & Tyazhkova, I. M. (Eds.). (2012). *Ugolovnoe pravo Rossiyskoy Federatsii [Criminal law of the Russian Federation]*. Moscow: INFRA-M.
9. Kuznetsova, N. F., & Tyazhkova, I. M. (2002). *Kurs ugolovnogo prava. Obshchaya chast [Criminal law course. General part, vol. 1: The theory of crime, p. 166]*. A Mirror.
10. Lugovenko, T. P. (2001). *Lichnost zhenshchin, sovershayushchikh prestupleniya v sfere ekonomiki [The personality of women committing crimes in the field of economics]* (p. 284). Moscow: Law Book.
11. Luneev, V. V. (2009). *Kharakteristika i prichiny prestupnosti zhenshchin [Characteristics and causes of female criminality]*. In I. B. Mikhaylovskaya (Ed.). *Aktualnye problemy ugolovnogo prava i ugolovnogo protsessa: Tr. Instituta gosudarstva i prava Rossiyskoy akademii nauk [Current issues of criminal law and criminal procedure: Proceedings of the Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences]*. Moscow: Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences.
12. Lyubavina, M. A. (2014). *Subyekt prestupleniya [The subject of a crime]*. St. Petersburg Law Institute.
13. Mirshaeva, K. O. (2022). Ayollar jinoyatchiligi tushunchasi va uning o'ziga xos xususiyati [The concept of female criminality and its specific features]. *Journal of Legal Studies*, (1), 74.
14. Muslimov, I. T. (2025). *Sudlar tomonidan jazoni yengillashtiruvchi holatlarni hisobga olgan holda jazo tayinlash muammolari [Problems of sentencing considering mitigating circumstances by courts]* [Doctoral dissertation]. TSUL Publ.

15. Pastukhova, A. M., & Tronina, E. A. (2007). *Zhenskaya prestupnost [Female criminality]* (pp. 299–300). Perm University Press.
16. Podolyuk, M. L. (2010). Sotsialnoe protivostoyanie mezhdu rolyami i funktsiyami zhenshchin v sovremennom obshchestve (zhenskaya prestupnost) [Social confrontation between the roles and functions of women in modern society (female criminality)]. *Law: Theory and Practice*, (6), 37–40.
17. Kokand City Court. (n.d.). *Jinoyat ishlari bo'yicha 1-1503-2402/1006-sonli jinoyat ishi bo'yicha hukm [Verdict in criminal case No. 1-1503-2402/1006.]*. <https://public.sud.uz/report/CRIMINAL>
18. Sundurov, F. R., & Tarkhanov, I. A. (Eds.). (2009). *Ugolovnoe pravo Rossii [Criminal law of Russia]* (p. 751). Moscow: Statute.
19. Telegina, E. G. (2007). *Zhenskaya prestupnost v kontekste deviantnogo povedeniya [Female criminality in the context of deviant behavior]* (pp. 171–181). Saratov: Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia.
20. Varapayeva, G. A., & Vit'ko, V.V. (2008). *Sotsial'nye faktory zhenskoy prestupnosti [Social factors of female criminality]* [Conference presentation]. Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii [International scientific and practical conference]. Barnaul: AAEP.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 4-son

VOLUME 9 / ISSUE 4 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.4